

בירורים והערות

הרב חיים אורי ליפשיץ

אורי החכמה
34893

שומר דפים

בסידור האריז"ל בכוונת הלימוד אות ל"ו הוא כותב: "מי שזכה מן השמים שחידש איזה דבר יאמר לחבירו או לתלמידו ואם לאו יכתוב אותו לזכרון דכתיב יביא במשפט על כל נעלם, שעתיד ליתן את הדין על שהעלים מה שחידש, וכתוב אל תמנע טוב מבעליו".

עיין בש"ך יו"ד סי' רעז ס"ק א' וז"ל: "וידוע לחכמי האמת שיש מלאך א' נקרא ש"ד והוא שומר דפין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו" עכ"ל. והש"ך מביא זה מהב"ח בטוי"ד על הטור שכתב "כתב היריעה ובא לתלותו כדי שתתייבש לא יהפוך הכתב למטה אע"פ שמתכוין כדי שלא יעלה אבק ע"ג הכתב מ"מ דרך בזיון הוא אלא יהיה פני הכתב למעלה ויפרוש עליו בגד". ועז"ו כותב הב"ח "ברייטא סוף עירובין (דף צח ע"א) מיהו מבואר משם מפ"י רש"י היכא דלא אפשר כגון שאין לו בגד לפרוש או כיוצא בזה מוטב להופכה על פניה דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי וה"א בירושלמי פ"ק דמגילה (הל' ט') ספר שאין עליו מפה הופכו על הכתב כדי שלא יתבזה הכתב, מכאן יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת ה"ה שאר ספרים" עכ"ל.

אורי החכמה
34893

הט"ז מביא הדברים בשם מו"ח ז"ל, אבל הש"ך מעיר על הב"ח "ולא היה צריך ללמוד כן מירושלמי דהכי מוכח נמי מש"ס דילן בעירובין במשנה וש"ס שם" ע"ש. ובנקודת הכסף מציין שמה שהוא מעיר על הב"ח בש"ך ג"כ שייך להט"ז שלא מביא את התלמוד עירובין שלנו ולא הירושלמי.

הענין הזה נמצא ג"כ בריש מס' סופרים. בסידור האריז"ל מהק' ר' יעקב קאפעל בחלק כוונות הלימוד הוא כותב "ובכלל הבזיון מי שמניח הספר פתוח והולך לו והתורה נפסקת מזרעו וזהו אל תקרי מורשה אלא וכו' והשומע יונעם" עכ"ל.

ועי"ש בסוף הסידור שמביא בענין זה מעשה רב. ועיין בפירוש "חוסן ישועות" (מהרה"ג ר' חיים ישעי' הכהן בעל מסגרת השלחן על קיצור שו"ע) על הלכות תלמוד תורה שמביא ה"מעשה רב" הנ"ל. ועי' ב"טעמי המנהגים" ח"ב בליקוטים דף לח.

והנה בעירובין (דף צו ע"ב) שנינו: "היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב. וברש"י שם: שלא יהא מוטל כל כך בבזיון, ועי"ש בגמרא (דף צח ע"א): ואי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקדש טפי. וביו"ד סי' רפ"ב ס' ה' כתוב "אין זורקין כתבי הקודש ואפילו הלכות ואגדות" והרמ"א מציין "ואסור להפוך אותו על פניהם וכשמצאו כך צריך להפכו מהרי"ל" עכ"ל. ועי' כותב ב"ש"יורי ברכה" שם "הרבה אינן נוהרים בזה וכשקוראין אותו לס"ת או אפי' כשפוסקין למילי דעלמא הספר שהוא קורא או חומש או תהלים וכיוצא הופכו על פניו והם עתידין ליתן את הדין ולמוכיחים ינעם הרד"ק בהגהותיו כו" עכ"ל. והביאור הגר"א מציין "וכנ"ל סי' רע"ז".

ובשו"ת אמרי יושר מהרה"ג ר' מאיר אריק זצ"ל (סי' קנו) כותב לענין הלכה בתשובה הנז' בדבר פתיחת ספרים והסגירן אם רשום עליהם אותיות מטעם חשש מוחק וכותב בשבת דפליגי בזה הלבוש והט"ז א"ח סי' שח. ובתוך התשובה כותב הגאון "וא"כ גם בפתיחת הספר כדי ללמוד בו דהוי מצות שרי וכן בסגירת הספר כיון דיש בזיון להנחת ספר פתוח אף שאפשר להנחת עליו מפה כדאי' ביו"ד סי' רעז, זה ביוצא לצורך שעה אבל שיהי' הספר כל היום פתוח ומכוסה במפה ודאי הוי בזיון והוי צורך מצוה כ"ד דשרי בפ"ר דלא ניחא לי" עכ"ל.

וראיתי לח"א שמביא ממחזור ויטרי "המנהג שלא להנחת ספר פתוח כשיצא", חפשתי במחזור ויטרי ולא מצאתי שם שום דבר.

ועל מ"ש ביו"ד סי' רעז ס"א: ויפרס עליו בגד כותב בס' יד יוסף ויד שאול מר' יוסף שאול נאטאנזון דין זה נוהג אף בשאר כתבי קודש כמ"ש הב"ח ולמדו מערובין צ"ח ומהירושלמי דמגילה, ועיין ש"ך שתמה על הב"ח ובחנם תמה, שגם הב"ח כיוון להתיא דעירובין ומביא גם הירושלמי וכתב ומכאן יש ללמוד וכו' ע"ש, ולפי זה נלע"ד דה"ה לענין הלכות ואגדות דהיינו ספרי הש"ס ופירושם, ותדע שהרי אמרו בעירובין שם זאת אומרת אין מזרקין כתבי קודש, והרי לקמן סי' רפ"ב סעיף ה' מבואר דאין זורקין כ"ק ואפילו הלכות ואגדות ומקורו מהך דעירובין צ"ח, הרי מבואר דאף הלכות ואגדות הם בכלל כתבי קודש, וה"ה לענין זה, וכן מצאתי בספר ב"ה שכתב כן, ועיין בא"ח סי' קנ"ד סעיף ה' במג"א דכל הספרים אסור לאבדן, ומסתמא אף ספרי הש"ס בכלל, וכי מצאתי בשו"ת תשב"ץ

ח"א סי' ב' שמבואר בהדיא דכל ספרי קודש בכלל זה ואפילו ספרי הש"ס, וה"ה לענין זה נמי בכלל, ועיין בא"ח סימן של"ד ועיין בט"ז לעיל סי' ער"א בס"ק ה' דגם בספרים הנדפסים יש קדושה ע"ש, וא"כ אסור להניח פתוח אף ספרים הנדפסים, אמנם לענ"ד נראה דזה דוקא במניח ספר פתוח והולך לעסקיו ואין דעתו לחזור תיכף, אבל אם בעת לימודו צריך לילך לצרכו לנקביו או לדבר עם אחד בחדר אחר א"צ לסגור הספרים שלפעמים ג' או ד' ספרים נפתחים ויהי' לו ביטול רב אם יצטרך לסגור ולפתוח בכל פעם, וכבר החמירו בביטול בהמ"ד שאין אומרים אסותא מפני ביטול בהמ"ד, א"צ לסגור וכן אני נוהג לפעמים, ומ"מ אשרי הנזהר בכבוד הספרים, ושמעתי שהגאון בעל אורים ותומים הי' מניח תמיד פתוח הספרים בבית ישיבתו וכשהגיע עת האוכל והלך לו היה פורס מפה עליהם, וכן נכון לעשות, ועיין בראשית חכמה שער היראה פרק ט"ו שכתב ג"כ שיש לכסות הספרים בעת שמפסיק מלמודו שמא יפול מים או שאר דבר שלא יתלכלכו ח"ו הספרים. עכ"ל.

ובס' ראשית חכמה (שם) מהרה"צ ר' אליהו ב"ר משה מתלמידי הרמ"ק כותב "צריך לנהוג כבוד בכל כתב מרובע אע"פ שלא נכתב בקדושה והטעם שכיוון שהאותיות האלו דמות כ"כ צורות קדושות שבהם נבראו כל העולמות והאותיות התחתונות מורים על הצורות השכליות הדבקות באלקות ראוי לכבדם ואם מצאם בשוק או בשאר מקומות המבוזים שיגנום במקום הראוי, וכבר אמרו בס' חסידים שחסיד א' נענש על שלא היה מכבד את דפי התפילה הנמצאים ושלא היה תופרם עיין שם ונ"ל שטוב ליזהר שאם היה קורא והוצרך להפסיק מאיזה סבה שיהיה שיסתום הספר או יכסהו מפני כבוד התורה שאם יהיה מגולה שמא יפול עליו מים או איזה לכלוך כמו שיקרה דבר זה פעמים הרבה עכ"ל.

ובס' שלמת חיים (חלק ב) שו"ת על יו"ד מרבינו יוסף חיים זוננפלד זצ"ל מירושלים וי"ל ע"י הרב שלמה סובל ז"ל נמצא שתי תשובות על ענינו וז"ל: שאלה: בש"ך סי' רע"ז שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח וכו', נסתפקתי בשנים או יותר שלומדים ביחד ולכל אחד ספר בפני עצמו וא' יצא לחוץ אולי באופן זה אין קפידא אם מניח ספרו פתוח, זכר לדבר לענין הפסק בסעודה באו"ח קע"ח אם הניחו מקצתו ויצאו לא הוי הפסק.

תשובה: כנראה שזה כעין בזיון שמניח הספר פתוח, וזכר לדברי שבשעת קריאת התורה שהספר פתוח אסור לצאת הגם שבין גברא לגברא מותר.

שאלה: במה שהובא בש"ך יו"ד סי' רע"ז שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה כו' ע"כ, והנה לאשר יש איזה אנשים שנוהרים כשיוצאים להניח איזה דבר על הספר אבל אינו מגיע לכסות את כל הספר, ולכאורה דבר זה

ה' שייד רק לטעם ע"פ קבלה שהובא שם דאפ"ל כך הוא בלי טעם, אבל אחרי שהביא מקור לזה מגמרא ערוכה אשר הטעם משמע שאינו לכבוד שהספר מגולה גם יש לחוש שלא יפול איזה דבר עליו ולא יתלכלך וא"כ לכאורה בעיני דוקא לכסות את כל הספר ועכ"פ שמקום הכתב יהא כולו מכוסה, גם מ"ש שם בשם חכמי אמת שהדבר קשה לשכחה, יל"ד דלא חשיב זה בהוריות י"ג ע"ב בדברים המשכחים, ואולי י"ל דתני ושייר ושייר נמי הא דהובא בסוף ספר ראשית חכמה דהתופר בגדיו כשהוא לבוש קשה לשכחה, אבל כנראה ^{דיוק} דיותר עדיף לומר דמאי דחשיב בהוריות קשה יותר מהני שנזכר ולהכי לא חשיב להו בהדיהו.

תשובה: אפשר ללמד זכות, כיון שהוא משום בזיון וכשיש היכר שוב לא נקרא הספר פתוח. ובכל זאת יותר טוב לסגור לשעה קלה.

ובערוך השלחן סי' רע"ז כתוב "ונ"ל דוקא כשיצא לרחוב אבל הנכנס מחדר לחדר או אפילו לחצר ולרחוב שלא על אריכת זמן אין חשש בזה". ועיין בברכי יוסף מהחיד"א שכותב "צריך להנאות ספריו ויניחם ויצניעם במקום גבחר ויכסה בטלית חשובה וישמרם מעכברים ויטלטלם דרך כבוד וצניעות כמטלטל בגדי מלך לפני המלך ולא יגע בהם כי אם בידים נקיות, הר"י שושן הובא בספר ראשית חכמה שער היראה פ' טו. ומכל האמור יראה דיש לבטל מה שנוהגין קצת להניח ספר פתוח לפני המילה יום או יומים על כסא אליהו דודאי הוא בזוי התורה ואין טעם מספיק להמנהג" עכ"ל.

ועי' בס' "שורש מיעקב" (למברג תרי"ב) מהרה"ג טודרוס זונדעל על יו"ד שם שבתוך דבריו הוא כותב אבל שאר כתבי הקודש והלכות ואגדות אפשר דמותר להפך אותם אם עושה זה צורך תקונם, ומש"ה אפשר לומר דזהו כוונת הרמ"א במה שלא הגיה כאן כלום על דברי המחבר ולכתוב דאפי' בשאר כתבי הקודש והלכות ואגדות אסור להפוך כדי שתתייבש ועדיין צ"ע. ועיין בס' בית לחם יהודא (דפוס פיורא תק"ז) מהרה"ג ר' צבי הירש מוילנא.

ועיין בספר "גדולי הקדש" מהרה"ג ר' אורי פייביל הלוי מבראדאשין שמפלפל בענין זה ומשיג על הב"ח, וז"ל והב"ח דאוסר לעזוב ספר פתוח ולצאת לחוץ, לא ידעתי לו מקום ללמוד מש"ס דילן כמ"ש הש"ך דהא במניח ספר פתוח בביתו ליכא לא בזיון דכתבי הקודש ולא חשש נפילת אבק. ואף שהב"ח למדו מירושלמי, אינו מוכח.

ועיין בס' דרך חיים מהרה"ג ר' שמעון ב"ר משה הכהן מגולגא רבתי (אלטונא תקס"ג) ביום ראשון סי' עד כותב "אם יפסוק באמצע לימוד מחמת איזה סיבה יכסה הספר ולא יניח אותו מגולה".

על מה שכותב ה"ראשית חכמה" שיכסהו שמא יפול עליו מים או איזה לכלוך

זה כמו שכתוב בס' חסידים (הוצאת מוסד הרב קוק תשכ"ד) סי' תרצא "כשיש לאדם להביא ספר ודיו או דבר לח לא יביא בפעם אחת פן ישפוך על הספר".
וכן כתוב שם (סי' תתקג) "לא ישים אדם על הספר קולמוס או סכין להצניע כשהולך שיהא מזומן לו, נמצא שלא לצורך הספר עשה, ואסור, אבל כשמעתיק מניח על השיטה כדי שיהיה מוכן למצוא התיבה".

ושם בסי' תתקט כתוב "אחד היה משים ספר שבעל פה על ספר שבכתב א"ל חבירו למה תעשה כן א"ל בעבור תקנת הספר שבכתב כי בזאת הכסוי אציל אותו מן האבק ועשן שעלה ומוטב שאכסנו בקונטרסים תושבע"פ ולא בספר שכתוב כמו תורה שבכתב", עכ"ל.

ושם (סי' ק"מ) כתוב "וכן אל יכסה את ספרו בקלפים הכתובים בהם רומנץ (לשון לעז או יווני) ומעשה באחד שכיסה חומש שלו בעור והיה כתוב בו לועזים של דברי הבאי תגרי מלכות האומות ובא צדיק וקרעו והסירו".